

LYNGSLÅTT

Fram til siste verdenskrig var lyngslåtten ein viktig del av førsankinga i kystdistrikta. Etter at gardsfolket var ferdige med håslåtten (etterslåtten) på innmarka, drog heile familien ut i "lyngskogen" for å slå lyng. Lyngslått-flatene var spesielle område der bakken var slett og stein var rydda bort. Slåtteflatene vart ikkje svidde av. Lyngen fekk veksa opp til 5-6 cm høgd i løpet av 3-8 år. I ein slik alder har lyng for det meste unge, friske skot, og slåttefeltet kan minna om ein moderne grasplen. Det vart slått mange kiper med lyng, og på 1800-talet utgjorde lyng omlag ein tredel av kyrne sitt vinterfôr.

Lyngen vart kutta, bløytt opp med vatn og blanda med lauv, høy eller tang og tare og gjerne også med litt havremjøl før den vart gitt til kyrne. Vart det fornaud utpå våren, gjekk gjerne bonden ut og slo meir lyng.

Etter at kulturbeite, kunstgjødsel og kraftfôr vart vanleg frå 1950 åra, har berre nokre få kystbønder slått lyng gjennom vinteren. Likevel var det så seint som i 1980-åra at lyngslått vart fullstendig borte som driftsform i kystområda

Føremål:

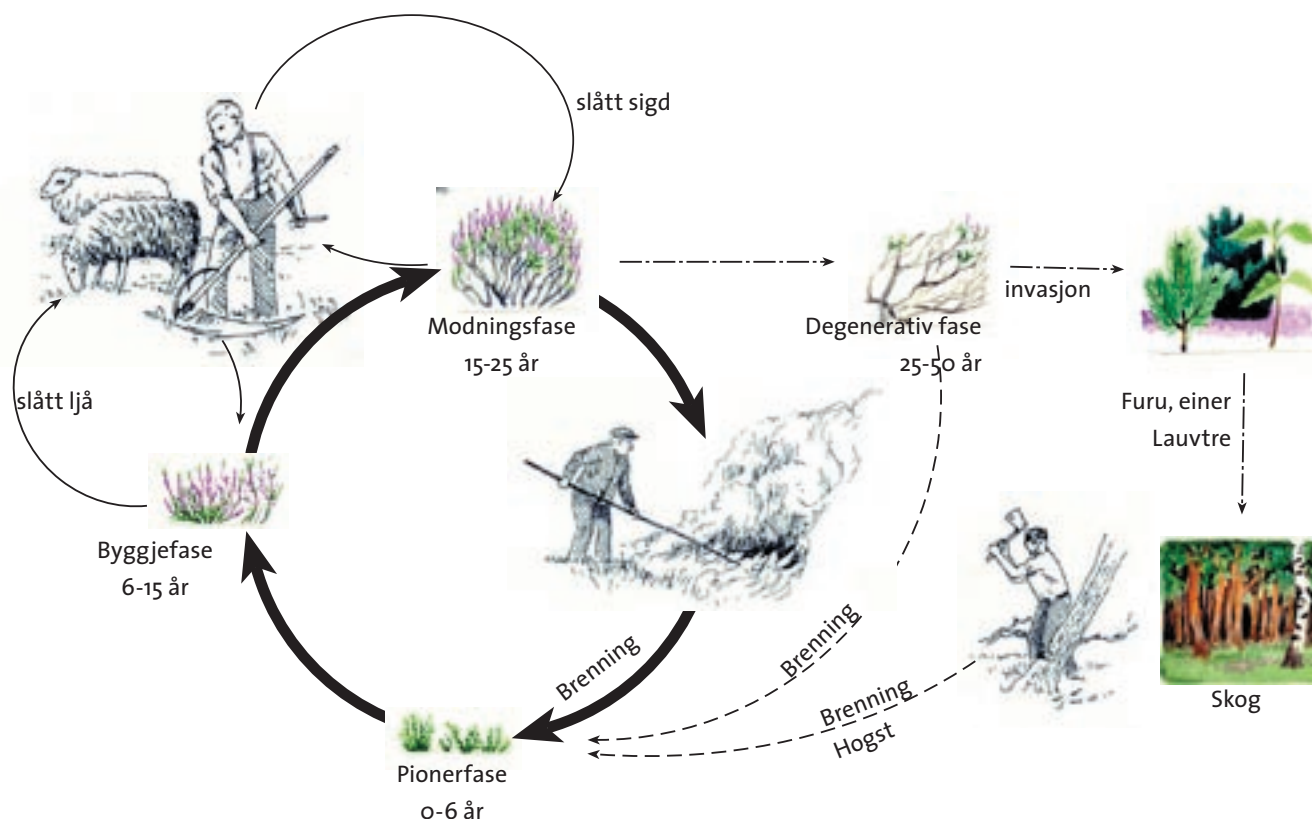
- Verta kjend med korleis folk har slått lyng for å skaffa nok fôr til dyra gjennom vinteren.
- Verta kjend med ulike måtar å utnytta ressursane frå naturen på.
- Drøfta kor ein får desse ressursane frå i dag

Utstyr:

Stutturvar, jernriver, kiper (vidjekurv).

Stutturvar

I løpet av 40 - 50 år gjennomgår røssløyngen 4 fasar som glir gradvis over i kvarandre. Bonden si drift av lyngheiane ved beiting, lyngsviing og lyngslått er tufta på ei innsikt i røssløyngen sin livssyklus og lyngheivegetasjonen sin dynamikk som er oppnådd gjennom hundrevis av års erfaring.

Lyngen vert kutta med ein halmkuttar før kyrne et fóret.

Diskusjonsoppgåver:

- Drøft korleis røsslyngen reagerer på lyngslåtten. Kvifor er røsslyng så viktig i lyngheiane, og kva slags føresetnader må vera til stades for å få danna lynghei?
- Drøft kvifor det ikkje er naudsynt å utnytta lyngheiane i dag. Kva har dette å seia for landskapet langs kysten vår? Trekk gjerne inn ulike trugsmål lyngheiane står ovafor.
- Kva for andre førkjelder enn røsslyng har kystbøndene nytta til husdyra sine? Kva slag fôr får husdyra i dag?

Visste du at?

- Fôrverdien av røsslyng er lågare enn i høy og kraftfôr: 1 fôreining = 1 kg bygg = 2 kg høy = 4,8 kg lyng.
- Lyngheiar kan berre etablerast i kyststrok med milde vintrar, høg og jamn nedbør gjennom året og næringsfattig jordsmonn.

Fleire aktivitetar i Lyngrapermen:

Torvtak, Moldtak, Lyngsviing, Einstapeslått, Røsslyng.

Meir å lesa:

- Norderhaug, A. m.fl. (Red.) 1999: Skjøtselsboka for kulturlandskap og gamle norske kulturmarker. Landbruksforlaget.
- Haaland, S. 2002: Fem tusen år med flammer. Det europeiske lyngheilandskapet. Vigmostad Bjørke.

Den Tradisjonelle lyngheisyklusen

Pionerfasen varer dei første 5-6 åra etter at røsslyngen har spirt. I denne perioden har planten ei pyramideform med eitt langskot og mange sideskot. Sauen beitar på planten om sommaren.

Byggjefasen varer frå 4 (6) - (10) 15 år. Planten får no ei avrunda form og ei tett overflate, og veksten er på det kraftigaste. Andre plantar vert utkonkurrerte. Det er i denne fasen det er best å slå lyngen med ljå. Mot slutten av denne fasen vert lyngen beita meir aktivt i vinterhalvåret.

I den *modne fasen* minkar veksten, skota vert kortare, den runde forma tar til å løysa seg opp, og planten bøyer seg meir utover. I sentrum av planten vert det danna eit opent rom. Den modne fasen varer til plantane er 20 - 25 år. Røsslyngen vert i denne fasen slått med sigd. I lynghei i drift vert lyngen svidd av i denne fasen, og røsslyngen går attende til pionerfasen.

Utandyring kjem så *degenereringsfasen* som varer frå 25 - 40/50 år. Planten er no så vedaktig at han har liten eller ingen verdi som beiteplante. Derksom ikkje lyngen då vert svidd av, vert lyngheiane etterkvart invaderte av einer, lauvtre og furu slik at ein får skog.

Det var vanleg å slå lyngen med stutturv.

Slik slo dei lyng

- I eldre tid slo heile familien lyng i september og utover hausten. Derksom det vart mangel på fôr utpå våren, gjekk dei ut og slo meir lyng.
- Når røsslyngen var i byggjefasen, vart han slått med stutturv. Vart lyngen eldre (15-25 år, moden fase) slo dei han med sigd.
- Dei frakta lyngen heim til garden i kiper som dei bar på ryggen. Dei kunne også frakta lyng på bære eller ved hjelp av rennetau. Enkelte bønder sette lyngen i stakk ute.
- Lagring av lyngen vart gjort i løa i nærleiken av høyet.

Dette kan de gjera

- Slå røsslyng med stutturv, raka han saman og bera han til garden i kiper. Her vert lyngen lagra og sidan gitt til kyrne.
- Kutta lyngen opp med ein halmkuttar og laga lyng/halmvelling som kyrne får.

Tekst: K. Ekelund. Figur: Tradisjonell lynghei syklus Skisse etter P.E. Kaland 1996, illustrasjon - E. Hazebroek (etter skisse av K.Isdal). Illustrasjon:

Stutturv - B.H. Ingvarsen. Foto: Lyngslått - P.E. Kaland. Lyngkutt - K. Ekelund.